

Stockholm den 24 mars 2023

R-2023/0139

Till Justitiedepartementet

Ju2023/00144

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 24 januari 2023 beretts tillfälle att yttra sig över promemorian Skärpt återbetalningsskyldighet i brottmål.

Sammanfattning

Advokatsamfundet motsätter sig promemorians förslag. Advokatsamfundet anser att förslagen får sådana effekter att det kan ifrågasättas om den föreslagna återbetalningsskyldigheten verkligen kan anses vara förenlig med rätten till en rättvis rättegång och rätten till försvarare i brottmål.

Skälet till att Advokatsamfundet motsätter sig förslaget om fördubblade återbetalningsbelopp är att följderna av förslaget inte kan anses vara proportionerliga. Om återbetalningsskyldigheten fortsatt ska vara kopplad till rättshjälpsavgiften i 23 § rättshjälpslagen krävs att de nuvarande nivåerna i rättshjälpslagen anpassas till de samhällsförändringar som skett genom att inkomstgränsen och nivåerna höjs. I annat fall blir konsekvenserna av förslagen oskäligt betungande för dömda med låg inkomst.

Advokatsamfundet anser att möjligheterna till jämkning även fortsatt ska kunna ske genom en nyanserad bedömning, där den dömdes inkomst bör tillmätas stor betydelse, även om den överstiger inkomstgränsen för rättshjälp. Proportionen mellan den utdömda påföljden och återbetalningsskyldigheten bör också vägas in, så att utfallet sammantaget framstår som en rimlig reaktion på brottet.

Bakgrund

Advokatsamfundet har genom remiss tidigare yttrat sig över betänkandet Rättvisans pris (SOU 2014:86) och har då inte haft någon erinran mot förslagen i det betänkandet.¹ Mot den bakgrunden yttrar sig Advokatsamfundet nu särskilt över den aktuella promemorians förslag i de delar där förslagen skiljer sig från de som framförts i betänkandet.

Synpunkter

Fördubblade återbetalningsbelopp och en begränsad möjlighet till jämkning (3.1)

I promemorian föreslås att reglerna om återbetalningsskyldighet i brottmål ska skärpas. Som konsekvens anges att domstolarna kommer att besluta om återbetalningsskyldighet i fler fall och till högre belopp. Detta bedöms leda till ökade intäkter för staten med cirka 40 miljoner kr per år.

Förslaget om fördubblade återbetalningsbelopp får enbart betydelse för personer vars ekonomiska underlag inte överstiger 260 000 kr, dvs. har en månadsinkomst understigande cirka 22 000 kr före skatt. Detta eftersom begränsningsregeln är kopplad till beräkningen av rättshjälpsavgift enligt rättshjälpslagen. Advokatsamfundet anser det anmärkningsvärt att det saknas resonemang i promemorian kring de aktuella nivåerna i 23 § rättshjälpslagen och det faktum att de inte justerats på över 20 år, särskilt då det innebär att nivåerna inte är erforderligt anpassade efter övergripande samhällsförändringar avseende inkomstökningar, konsumentprisindex, inflation osv.

Förslaget om fördubblade återbetalningsbelopp skulle innebära ett oskäligt betungande för den enskilde och oundvikligen leda till att dömda med låga inkomster drabbas oproportionerligt hårt med ökad risk för skuldsättning. Som exempel kan en person vars ekonomiska underlag är 130 000 kr (motsvarande cirka 11 000 kr i månadsinkomst) bli skyldig att återbetala 40 procent av kostnaderna för sin offentliga försvarare. Det talar för sig självt att risken för betalningssvårigheter och skuldsättning är betydlig i sådana fall. Denna synpunkt lämnas även med beaktande av att det nu även föreslås att möjligheterna till jämkning på grund av personliga och ekonomiska förhållanden ska begränsas.

¹ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 25 maj 2015.

I promemorian bedöms det inte finnas några betydande risker för en påtaglig ökad skuldsättning hos dömda personer. Enligt Advokatsamfundet saknas dock underlag för en sådan slutsats och en mer genomgripande analys krävs av lagförslagets inverkan i detta hänseende.

För att reglerna om återbetalningsskyldighet i brottmål ska stå i proportion till den dömdes betalningsförmåga krävs en ordentlig översyn av avgiftsnivåerna i 23 § rättshjälpslagen. Advokatsamfundet instämmer här i delar av det förslag som tidigare lagts fram i SOU 2014:86, avsnitt 7.6.2, dvs. att inkomstgränsen (den rättssökandes ekonomiska underlag) för att kunna få rättshjälp skulle höjas till i vart fall 400 000 kr. En sådan höjning hade inneburit ett betydligt större utrymme för att göra en rimlig avvägning av den dömdes betalningsförmåga och gett förutsättningar för att undvika oskäliga resultat.

Det föreslås vidare att återbetalningsskyldigheten ska skärpas även för personer med högre inkomster, dvs. med ekonomiskt underlag överstigande 260 000 kr. Detta genom att möjligheterna till jämkning endast ska kunna ske när särskilda skäl föreligger. Sådana skäl kan t.ex. föreligga när försvararkostnaderna är så höga att full återbetalningsskyldighet skulle leda till ett orimligt betungande återkrav eller om tilltalade döms till ett flerårigt straff och därför kommer att ha mycket låga inkomster.

Det finns många andra situationer där full återbetalningsskyldighet framstår som orimligt betungande, särskilt beaktat att beloppsgränsen är satt så låg som 260 000 kr. Vid prövningen av om särskilda skäl föreligger bör därför den dömdes inkomst tillmätas stor betydelse, även om den överstiger gränserna för nedsättning med stöd av begränsningsregeln.

Promemorian ger även som exempel för skäl till nedsättning om en full återbetalningsskyldighet skulle utgöra en orimligt kraftig reaktion på brottet, t.ex. om det är fråga om bagatellartad brottslighet samtidigt som försvararkostnaderna är höga. Enligt Advokatsamfundet bör det, förutom brottet i sig, beaktas proportionen mellan påföljden och återbetalningsskyldigheten. Om påföljden stannar på böter eller villkorlig dom kan återbetalningsskyldigheten i praktiken vara den mest ingripande följden av processen och uppfattas som ett straff i sig. Det bör därför ingå i prövningen om påföljd, eventuellt skadestånd och återbetalningsskyldighet för försvararkostnader sammantaget framstår som en rimlig reaktion på brottet.

Sammantaget anser Advokatsamfundet att förslagen innebär stora risker för att tillämpningen kan komma att träffa dömda personer som saknar tillräckliga medel för att återbetala sina försvararkostnader, vilket är oförenligt med rätten till en rättvis rättegång och rätten till försvar enligt Europakonventionen.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander